

ISLÀNDIA

Laia Valiente

.....

Islàndia sota la pell

*Crònica d'un viatge
accidentat*

Tushita edicions

ISLÀNDIA

Laia Valiente

.....

Islàndia sota la pell

*Crònica d'un viatge
accidentat*

Pròleg de Pep Bernadas

Tushita edicions

Islàndia sota la pell

Laia Valiente

Primera edició: setembre de 2022

© del text i les fotografies: Laia i Siscu Valiente

© del pròleg: Pep Bernadas

© del mapa: Marc Ancochea

Correccions ortogràfiques i gramaticals: Esther Saborido

© 2022 Tushita edicions

www.tushitaedicions.com

info@tushitaedicions.com

Disseny de la col·lecció i tractament de les cobertes: Marc Ancochea

Maquetació: Sir Gawain & Co

Imprès a: Romanyà Valls

ISBN: 978-84-125129-8-4

Dipòsit legal: B 16461-2022

Thema: WTL, 1DNC, 2ADC, DNC

Ibic: WTL, 1DNC, 2ADC, BTP, BGA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni el seu tractament informàtic, ni la seva transmissió a través de qualsevol mitjà, bé sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per enregistrament o d'altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

Fotografia de la coberta: Composició de Marc Ancochea a partir d'una idea de Laia Valiente. (Arxiu Laia Valiente).

Fotografia de la contracoberta: Snaefellsnes. (Arxiu Laia Valiente).

Al meu pare, Siscu.

Índex

Islàndia sota la pell , pròleg de Pep Bernades	9
Mapa de situació	14

1. <i>LA SNOTRA</i>	15
VIATGE CAP AL NORD	20
2. <i>L'EINAR</i>	37
EN MIGUEL, UN BASC A REYKJAVÍK	40
El món dels elfs i la gent amagada	54
Conec la pluja islandesa	60
3. <i>L'UNNUR</i>	69
EN RUTA DE NOU	76
4. <i>L'HELGA</i>	89
D'AKUREYRI A ASKJA	92
5. <i>EN JÓN I L'HELGA</i>	103
PERDUT A LES HIGHLANDS	108
Vaig conèixer la por	116
Desesperació	126
Em moro	144
6. <i>LA PÓRA</i>	149
SIGURGEIR ARREPLEGA LES OVELLES	152
A la terra allunyada de la vida dels homes	155
7. <i>EN BJÖRGÓLFUR</i>	161
EL RESCAT	164
8. <i>LA KRISTÍN</i>	173
LA SUSSETTE, UN COR ENORME	176
9. <i>LA JÓNA</i>	189
LA RECUPERACIÓ	191
Agraïments	215

ISLÀNDIA SOTA LA PELL

Pep Bernadas

Fins fa ben poc, a l'inici dels anys noranta del segle passat, Islàndia era una terra gairebé desconeguda per bona part del gran públic, que la ubicava intuïtivament en una latitud freda i llunyana, a tocar de l'Àrtic. Una petita minoria estava al cas de les particularitats del seu medi físic, de les sagues medievals que descrivien l'arribada dels conqueridors vikings a l'illa o els fragments de poesia oral, transcrits per estudiosos anònims, que es recullen a les Eddes, amb llegendes de caire heroic i episodis referits a creences i personatges de la mitologia nòrdica; però la percepció de la majoria no passava de suposar-la envoltada de mars inclements on feinejaven vaixells de pesca dedicats a la captura de tones de bacallà.

A principis dels anys noranta a Islàndia hi arribaven menys de dos-cents mil visitants l'any entre turistes i professionals de tota mena; les infraestructures bàsiques com els hotels i l'aeroport no estaven pensades per rebre turisme massiu i, per la seva banda, els islandesos ni tan sols es podien imaginar el soroll que els havia de caure al damunt quan operadors turístics i empresaris locals s'adonessin de les oportunitats de negoci a explotar conjuntament. Ara n'hi arriben més de dos milions i mig, equivalents a vuit vegades el nombre dels seus habitants, proveïts amb una llista compacta de visites obligades i l'exigència de no perdre-se'n ni una.

Els afortunats que per algun motiu havien tingut relació amb l'illa eren aleshores relativament pocs. Encara no hi havia guies de viatge disponibles ni existia la informació que avui es troba a internet; però l'ocasió —i la necessitat— d'haver-la de demanar a l'oficina turística de Reykyavik i a les persones que trobaven a cada lloc acabava esdevenint per als forasters la part més viscuda i gratificant de la seva estada. Als territoris de clima extrem i població exigua i disseminada, com era el cas de molts espais de la Islàndia d'abans de la modernitat,

la supervivència i la solidaritat eren indestriables i comportaren durant segles un exercici permanent de bona convivència, hospitalitat i ajuda mútua, uns valors plenament integrats a la base de la cultura actual. El tracte amable i acollidor era norma, les possibles dificultats que podien haver imaginat s'esvaïen totes soles i, seduïts per l'experiència, tornaven a casa convertits en *islandòfils* incondicionals.

També participàvem d'una sensació comparable als qui, per atzar, teníem una relació propera i continuada amb islandesos de soca-rel que, a més, eren conscients de ser-ho i havien deixat el seu país per instal·lar-se a casa nostra, com era el cas de l'estimada Úa Matthiasdottir, que formava part de l'equip de redacció de la *Revista Altair* (1991) i ens captivava amb les seves històries sobre la vida quotidiana a l'illa, en els inacabables dies d'estiu i les llarguíssimes nits d'hivern. Ella i les seves filles hi tornaven cada any a passar-hi les vacances escolars, consolidant el vincle de les petites amb la família i garantint el seu domini de l'idioma mentre, de retruc, nosaltres esperàvem la seva reincorporació a la colla per posar-nos al dia de l'actualitat del país. Les seves observacions eren precises i feien pensar:

—A Islàndia la terra cada dia és diferent i nosaltres, també.

—Vols dir que n'hi ha per tant?

—Com que no? La terra és viva i es transforma. Els exemples ho fan evident. La lava d'un cràter en erupció fluïa cap a les cases d'un llogarret a la vora del mar. Hi van anar tots els vaixells de pesca disponibles per frenar l'avenç de la llengua amb mànegues d'aigua a pressió i el resultat va ser increïble. En refredar el costat perillós de la colada la van desviar fins que van veure salvades les edificacions i el magma va anar caient a l'aigua durant dies. Fins aquí, res d'especial; però el que ningú esperava és que l'enorme volum de materials expulsats pel volcà els construís un port natural, protegit i envejable per la seva fondària. Abans no n'hi havia cap.

—Això és un fenomen geològic; però no és aplicable a la gent.

—L'acceleració del canvi social és igualment certa. Islàndia va viure al marge del món fins que els anglesos i els americans la van ocupar durant la Segona Guerra Mundial (1941). A casa meva encara es parla

de la quantitat de novetats i transformacions que la presència dels seus exèrcits ens va portar: des de mastegar xiclets fins a trencar l'aïllament de petits nuclis de població rural disseminats per tota l'illa i incomunicats des de sempre. Hi va arribar el telèfon, l'electricitat, carreteres practicables... D'aquests indrets, encara en queden, i l'evolució és constant i visible. Avui tots els nens d'enclavaments isolats poden anar a escoles, instituts o a la universitat malgrat que hagin de desplaçar-se a fora del seu poble, perquè hi ha una xarxa de residències per a ells. Les generacions joves gaudeixen d'expectatives que els seus avis i pares no podien ni imaginar.

Influïts pel pòsit que deixaven les converses d'aquest estil, no fou gens casual que el primer número de la *Revista Altair* el dediquéssim a Islàndia; ni que després molts de nosaltres també hi anéssim; ni que l'Úa esdevingués més endavant un autèntic pont cultural entre Islàndia, Catalunya i Europa exercint d'editora i agent literària vocacional.

Quan la Laia Valiente em va parlar de les situacions que havia viscut el Siscu en el seu viatge a Islàndia i em va deixar llegir el text que trobareu a continuació, em van venir a la memòria les llargues disquisicions tingudes als consells de redacció —què volíem explicar d'Islàndia als nostres lectors?— i els comentaris de l'Úa sobre els aspectes intangibles de la societat islandesa. El relat del Siscu ho feia inevitable degut a la gran diferència qualitativa entre la percepció multidimensional d'Islàndia que, dia a dia, ell s'anava construint i la versió estrictament publicitària que, tret de poques excepcions, ens sol transmetre la indústria turística o es desprèn dels relats habituals que apareixen als blogs de viatgers. La redueixen a la condició d'un gran espectacle natural, únic, com si fos només un parc temàtic representatiu de la impressionant activitat geològica que veiem als reportatges, afegint-hi quatre pinzellades de la seva història, un seguit de propostes limitades a l'entreteniment, consells per anar de compres i referències a la peculiaritat de la gastronomia autòctona, destacant les diverses formes de conservar el peix o de guisar la carn de balena i la de tauró.

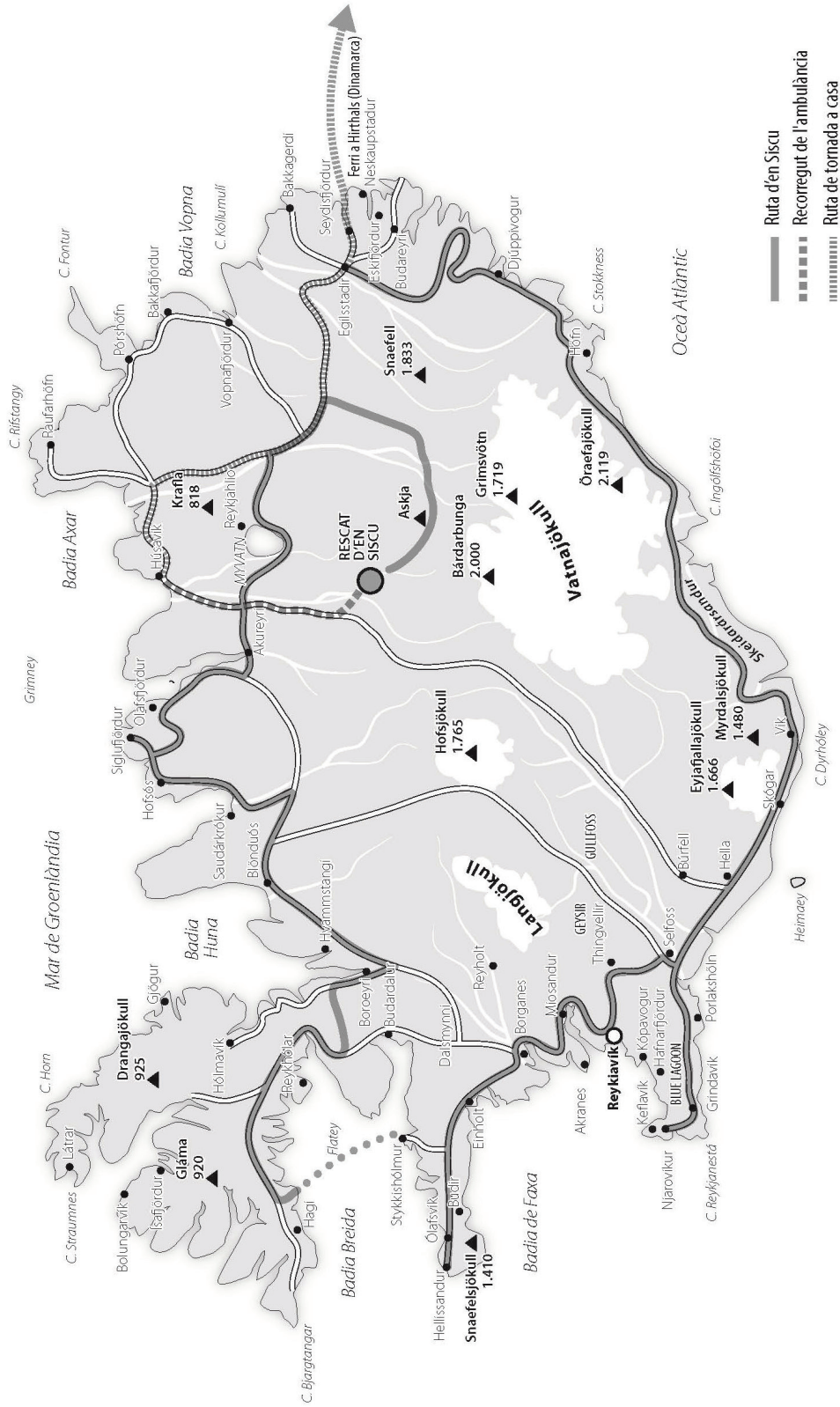
La Islàndia que s'havia proposat conèixer el Siscu combinava la il·lusió de viatjar per primera vegada amb la Gilda —el petit camió tot terreny que havia equipat com el seu habitatge—, la fascinació de sentir-se enmig d'aquests escenaris grandiosos i l'interès encuriosit per conèixer la manera de pensar, de viure i de ser al món pròpies d'una societat molt diferent de la seva. Les pàgines del seu diari reflecteixen la il·lusió de preparar el vehicle i preveure acuradament els detalls d'una ruta que, damunt del mapa, entrellaça itineraris recomanats en diferents propostes turístiques; però, sense ni tan sols proposar-s'ho, també mostren clarament com, malgrat transitar pel mateix recorregut, és l'actitud de cada viatger la que determina el fruit del seu viatge. En un extrem hi ha els que quan visiten un indret constaten que hi són només perquè veuen amb els seus ulls la imatge que ja tenien present abans d'anar-hi i si l'han de descriure, ho fan amb les mateixes paraules llegides en alguna guia. A l'altra banda hi trobem el Siscu, assegut i admirant sense pressa la gran llengua de gel d'una glacera, embadalit davant la potència d'un guèiser o ascendint pausadament fins a el cràter del volcà Snæfellsjökull per veure com era l'abisme en el qual Jules Verne situa la porta d'entrada del *Viatge al centre de la terra*. El diari del Siscu sorprèn per la seva capacitat d'observació de les petites coses i la riquesa i la intensitat de les vivències de cada etapa. El seu secret era anar a poc a poc, circulant sempre que podia per carreteres secundàries, absorbint amb delectació la bel·lesa dels paisatges i, com els viatgers dels anys noranta, mostrant-se sempre disposat a establir conversa.

Conèixer el Miguel, un basc que hi residia feia tres anys, va ser la millor ocasió d'obtenir una perspectiva suficient de la dinàmica social islandesa i, casualment, també li proporcionà el fil conductor que havia d'apropar-lo a la Islàndia més latent i intimista. En Siscu es va fixar en unes casetes menudes de fusta, totes amb les seves portes i finestres, plantades a tocar de la carretera i el Miguel li va explicar que molts islandesos honoraven els elfs i la gent amagada i les hi instal·laven per a ells. En deien gent amagada perquè eren criatures normalment invisibles que vivien en un món paral·lel al dels mortals,

tenien els mateixos costums i sentiments, gaudien de poders màgics i es podien deixar veure a voluntat per ajudar o demanar ajuda als humans. També li va aclarir que això no pressuposava creure literalment en la seva existència; però que les seves llegendes, a més de reflectir la manera de ser dels islandesos, guardaven la memòria de com era la vida tradicional en els temps passats i formaven part de la seva història i la seva cultura.

Abans d'emprendre el seu viatge el Siscu ja havia llegit alguna cosa sobre aquests éssers i el Miguel, bon coneixedor del tema, es va encarregar de subministrar-li bibliografia i una col·lecció de relats que cada vespre l'ajudaven a enriquir la morfologia dels espais visitats amb el paisatge humà que, tot i ser imaginari, el completava, fins que ell i la Gilda van arribar a Akureyri, s'endinsaren a les terres altes i deshabitades de l'interior de l'illa, es van extraviar i, gràcies a aquest accident que va estar a punt de costar-li la pell, el Siscu va descobrir que l'hospitalitat i el tracte generós que manifesten les llegendes èlfiques encara són vigents a la Islàndia d'avui. Els joves que el van trobar ja inconscient, les seves famílies, els sanitaris de l'hospital d'Húsavík i la meravellosa Sussette, la jove peruana que va fer-li de traductora fins que es va recuperar, són tots ells dignes continuadors de la pràctica d'uns valors socials que cal reivindicar.

En editar el diari del seu pare, la Laia va tenir el bon criteri d'intercalar-hi petites llegendes que descriuen els diferents hàbitats, actuacions i característiques que s'atribueixen a la gent amagada. Mostren les arrels de la cultura islandesa i, juntament amb la sensibilitat i les afinades observacions quotidianes del Siscu i l'excepcionalitat de la seva relació amb les persones que el van atendre quan més ho necessitava, confereixen a *Islàndia sota la pell* una singularitat que la desmarca d'altres narracions. El títol, com si fos èlfic, declara dues veritats amagades en un escaient joc de paraules: el Siscu va voler penetrar tossudament sota la pell d'Islàndia i, a canvi, portarà per sempre més Islàndia sota la seva pell.

LA SNOTRA

Aquesta història va succeir en el remot passat de Nes, al nord d'Islàndia, molt a prop del fiord Borgarfjörður, i va resultar tan anòmala i misteriosa que continua present avui dia en el record dels seus veïns.

La seva protagonista va ser una dona coneguda com a Snotra. Era una dona atractiva i molt sàvia, de posat calmat i serè, i tarannà reservat i caut. La Snotra ja feia uns anys que estava casada amb en Jón, un bon home, fill d'aquella comarca i molt treballador, que es deixava la pell a la granja que havia heretat dels seus pares. La parella tenia una filla preciosa, molt petita encara, que amb prou feines començava a caminar. La Snotra era tan extremadament discreta que ningú, ni tan sols el seu marit ni la seva filla, coneixia cap membre de la seva família, ja que ella sostenia que no li quedava cap parent. Era una dona molt respectada, de qui solament destacava una particularitat en el seu comportament que era considerada insòlita, no únicament per en Jón sinó també per tots els seus veïns: la Snotra desapareixia cada nit de Nadal per a reaparèixer el capvespre de l'endemà. Cap persona de Nes comprenia aquestes absències que es repetien any rere any, però tampoc ningú no desitjava involucrar-se en els assumptes personals de l'admirada Snotra. Però vet aquí que un any van canviar les coses i un pastor anomenat Haldór, amic de la família, va decidir seguir la dona, i el fet va donar peu a aquesta llegenda.

Era la tarda del dia de la nit de Nadal. La Snotra es va estirar al llit per a descansar, tan sols uns minuts, i va aixecar-se tot seguit, va abrigar-se, va calçar-se unes botes i marxar de casa, a peu, com cada any en aquestes dates. Va enfilat decididament fins al mar, baixant amb cura pels escarpats penya-segats fins a

la platja de pedres. Però aquesta vegada, a pocs metres de distància, la seguia el pastor Haldór.

Prop de la riba, el pastor tafaner va observar com la Snotra es deslligava dos mocadors de seda fina que portava nuats al coll. Va deixar caure un dels fulards a les pedres de la platja i es va cobrir el rostre amb l'altre mocador. Immediatament després, la dona va capbussar-se a l'oceà.

El pastor, disposat a seguir-la, va repetir exactament el que la Snotra acabava de fer: es va cobrir amb el mocador de seda que ella havia deixat enrere, tirat a la platja, i també es va submergir de cap al mar d'hivern. Els dos van fluir, un rere l'altra, una bona estona lliscant cap avall, com si suessin, travessant diferents mons fins que van distingir una vall de pastures verdes i ufanes. A poca distància, el pastor tafaner va distingir una opulenta ciutat de la qual emanaven sons i veus de celebració, goig i diversió. La Snotra va aterrar-hi delicadament i, tot caminant, es va dirigir fins a un palau atapeït de gent animada que feien festa entre una fila de taules plenes de menjars deliciosos i molt de beure.

A l'interior del palau, un home destacava entre tota la concurrència; vestia un conjunt blanc de lli fi i luxós però, no obstant això, de prop se li detectava un semblant desanimat i abatut. Aquest home esperava assegut al tron que encapçalava la festa, al costat d'una trona buida que reposava a la seva dreta. Quan la Snotra va irrompre al palau, tota la gentada se'n va alegrar de valent i van proclamar el seu nom amb crits de benvinguda. Però, sense dubte, l'home vestit de blanc va ser qui més enlluernat va quedar en veure la Snotra. Es va aixecar per abraçar-la, fort i amb afecte, i li va oferir el seient buit que hi havia al seu costat.

El pastor tafaner es va quedar dret en una cantonada, dins del palau, amagat a l'ombra d'una columna des d'on observava sorprès el que allà s'esdevenia. La gent va començar a menjar, gaudint de la carn més grassa i sucosa que en Haldór havia vist

mai. Es va acostar d'amagatotis a una de les taules i va tastar diversos plats de menjar que li van agradar tant que fins i tot es va guardar una costella de xai furtivament en una de les butxaques de la jaqueta. Quan la multitud ja havia menjat i begut fins a afartar-se'n, van començar les danses alegres que es van allargar fins ben entrada la nit. La Snotra i l'home de blanc van ballar junts tota la cerimònia, fins a caure rendits.

L'endemà tots els assistents a la celebració, inclòs el pastor tafaner, van anar a l'església. En Haldór va admirar les cançons que entonaren els presents. Sonaven de meravella encara que no n'entenia ni una sola paraula, ja que cantaven en un idioma estrany. La resta del dia va transcórrer replet de joia i entusiasme, però cap al capvespre, quan es va saber que la Snotra planejava partir, un silenci ferm va caure sobre tots els habitants d'aquell món tan singular. Abans de marxar, la protagonista va oferir un sentit comiat a la concurrència en un idioma impossible d'entendre per en Haldór i va abraçar l'home de blanc, que la va rebre amb gran tristesa i resignació. La Snotra i el pastor tafaner van desfer el mateix camí que havien fet a l'anada a través del mar, flotant ara en ascens, fins que van reaparèixer ena la mateixa platja de pedres situada sota el penya-segat de Nes. En arribar a la platja, encara a la vora del mar, la Snotra va advertir amb sorpresa el pastor tafaner a pocs metres d'ella, i li va preguntar les raons per les quals es trobava allí. En Haldór va empassar-se saliva i li va confessar, ruboritzat, que l'havia seguit fins a l'altre món, el submergit al fons del mar. Ella, descol·locada, va contestar que no ho creia possible. Llavors, en Haldór va recordar-se del que havia fet i va treure's de la butxaca de la jaqueta l'os de costella de xai que havia pres d'una de les taules durant la celebració del palau submergit i el va mostrar a la Snotra.

A la dona se li va escapar un crit d'emoció, ja que aquell os de costella de xai li demostrava que el pastor tafaner efectivament deia la veritat. I, amb un somriure que no li cabia al rostre,

va agrair enormement al pastor que l'hagués seguit aquell dia. En Haldór no comprenia la reacció de la Snotra; ell més aviat se sentia avergonyit per haver ficat el nas en els seus assumptes. La dona, però, va guiar en Haldór fins aen una roca, on li va contar la seva història: la Snotra era una dona elfa que anys enrere havia estat presa d'un malefici despietat que l'obligava a passar la seva vida al món dels mortals, a excepció de cada nit de Nadal, que sí que podia retornar, per un sol dia, al seu món, el dels elfs, que era on ella pertanyia.

El pastor escoltava la dona esbalaït i atònit. La Snotra va reprendre la seva història i li va explicar que l'home de blanc del tron que havia vist al palau era el rei del seu poble, i també el seu marit elf, que s'havia quedat molt trist des del dia del maleït conjur, alguns lustres enrere. La dona li va detallar que el terrible malefici únicament es podia indultar si un home mortal gosava seguir-la fins al món dels elfs i coneixia casa seva.

Així doncs, el pastor tafaner, gràcies a la seva curiositat havia alliberat la Snotra d'aquest encantament cruel, i des d'aquell mateix moment ella podia tornar a casa seva, al caliu del seu rei i de la seva gent. La Snotra, com a mostra d'agraïment, va assegurar a en Haldór que es convertiria en un home ric per la resta de la seva vida. Va pronosticar també que el seu marit mortal, el bondadós Jón, no viuria gaire més temps, ja que s'entristiria per la seva absència. I, en conseqüència, la Snotra solament li feia al pastor una súplica primordial que feia referència a la seva filla mortal. En Haldór havia d'estimar-la com si fos filla seva, cuidar-la i educar-la com un pare. Molt agraït, el pastor li va prometre complir la seva part del tracte. Després, es van acomiadar i la Snotra es va capbussar de nou enal mar d'hivern islandès per no tornar mai més al món dels humans de manera visible. Només, molt de tant en tant, retornaria secretament per veure créixer la seva filla mortal.

En Haldór va refer el camí cap a casa seva i cap a la seva vida, i no liva relatar mai a ningú on havia passat aquella nit

de Nadal. Els esdeveniments van encadenar-se tal com la Snotra havia indicat: en Jón es va afligir per la pèrdua de la seva dona i no va viure gaire més temps. Llavors, el pastor va adoptar la nena petita i va romandre a Nes fins que es va convertir en un home gran, el qual va poder gaudir d'una gran fortuna al llarg de la seva vida i que va deixar, en herència, a la filla. I la nena, quan va assolir l'edat suficient per captar els fets, va ser l'única persona amb qui va compartir el seu secret més valuós. La granja d'en Jón també va passar a mans del pastor Haldór, que li va canviar el nom i va passar a anomenar-la Snotrunes, que significa «després de la Snotra».

L'estiu del 2008, en Siscu s'embarca en el seu primer viatge amb la Gilda un camió habilitat per viure-hi. Surt des del port de Barcelona rumb a Islàndia i un cop allà explora durant setmanes una illa plena de paisatges i meravelles naturals increïbles. Descobreix també un món misteriós, enriquit per llegendes d'elfs i de gent amagada que el captiven i l'acompanyen durant diverses nits solitàries. A més a més, es troba amb persones de cor immens, esperit inquiet i tarannà bondadós.

Tot i que no només per això resulta un viatge inoblidable. En el seu neguit per descobrir una Islàndia inèdita, en Siscu avança fascinat per les carreteres de la gran illa fins que una mala decisió el fa allunyar-se del seu camió. Llavors, tot sol, desemparat, sense menjar ni roba adequada, ha d'enfrontar-se amb l'implacable entorn islandès, tan bell com despietat, que de mica en mica li va delmant les forces...

«El títol, com si fos èlfic, declara dues veritats amagades en un escaient joc de paraules: el Siscu va voler penetrar tossudament a sota la pell d'Islàndia i, a canvi, portarà per sempre més Islàndia sota la seva pell.»

(Pep Bernadas, al pròleg del llibre)

www.tushitaedicions.com